

**TOPLUM DİLBİLİM AÇISINDAN ANTALYA'DA YAŞAYAN AHISKA
TÜRKLERİNİN DİL İNCELEMESİ¹**

**LANGUAGE ANALYSIS OF THE AHISKA TURKS LIVING IN ANTALYA IN
TERMS OF SOCIAL LINGUISTICS**

**ЯЗЫКОВЫЙ АНАЛИЗ ТУРКОВ-АХЫСКА, ПРОЖИВАЮЩИХ В
ПРОВИНЦИИ АНТАЛИИ, В РАМКАХ СОЦИОЛИНГВИСТИКИ**

Elif AYDIN²

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Bilgileri

Öz

Geliş Tarihi

04.12.2021

Kabul Tarihi

16.11.2022

Anahtar Kelimeler

Ahıska Türkleri
Toplumdilbilim
Dil İncelemesi

Ahıska, bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan Türkiye'nin Ardahan iline komşu olan bir bölgedir. Osmanlı Devleti Ahıska'yı XVI. yüzyılda hâkimiyeti altına almış ancak XIX. yüzyılda bölge Ruslar tarafından ele geçirilerek Gürcistan topraklarına dâhil edilmiştir.

1944 yılının 14 Kasım gecesinde Ahıska'da yaşayan ve adlarını buradan alan Ahıska Türkleri, Sovyetler Birliği'nin kararı ile Orta Asya'nın çeşitli bölgelerine sürgün edildiler. Bu sürgün ile 100.000'in üzerinde Ahıska Türkü anavatanlarından koparılıp Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Azerbaycan'a yerleştirildi.

Bugün nüfusları 500.000'i aşan Ahıska Türkleri dünyanın dört bir yanında (Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Gürcistan ve Kafkasya) dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar. Ancak Ahıska Türkleri her geçen sene Türkiye'ye yönelik göçlerini artırmakta ve bu göçlere bakıldığında Antalya'nın tercih edilen illerin başında geldiği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çalışmamızı Antalya ilinde yaşayan Ahıska Türkleri üzerine dayandırmayı gerekli gördük. Çalışmanın alanını belirleyen toplumdilbilim ise bir dildeki değişiklikleri ortaya koymaya çalışan dilbilimin alt dalıdır. XIX. yüzyılda bağımsız bir disiplin olarak değerlendirilmeye başlanan toplumdilbilimin ne olduğuna, neleri kapsadığına çalışmamızda değinmiş ve Antalya ilinde yaşayan Ahıska Türklerinin dil özellikleri ses bilgisi yönünden incelenerek dillerindeki değişiklikler yaşa, cinsiyete, ölçünlü dilin ve Rusçanın etkisine göre toplumdilbilim alanı içerisinde değerlendirilmiştir.

Article Info

Abstract

Received

04.12.2021

Accepted

Ahıska is a region adjacent to the Turkish province of Ardahan, which is now within the borders of Georgia. The Ottoman Empire took Ahıska under its rule in the 16th

¹Bu çalışma 2022 yılında tamamlanan “*Toplumdilbilim Açısından Antalya’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Dil İncelemesi*” adlı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

² Yüksek lisans mezunu, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, sabinaelifaydin@gmail.com
ORCID:0000-0002-6444-3869.

16.11.2022

century, but in the 18th century the region was conquered by the Russians and included in the territory of Georgia

Keywords

Ahıska (Meskhetian)

Turks

Sociolinguistics

Language Analysis

On the night of November 14, 1944, the Ahıska Turks, who lived in Ahıska and got their name from here, were exiled to different parts of Central Asia by the decision of the Soviet Union. With this exile, over 100,000 Ahıska Turks were separated from their homeland and settled in Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Azerbaijan.

Today, Ahıska Turks, whose population exceeds 500,000, live scattered throughout the world (Turkey, the United States of America, the Russian Federation, Ukraine, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Georgia, and the Caucasus). Ahıska Turks are migrating more and more to Turkey every year and if you look at these migrations, you will find that Antalya is one of the most preferred provinces. For this reason, we felt it necessary to base our study on the Ahıska Turks living in Antalya. Sociolinguistics, a sub-branch of linguistics that attempts to uncover the variations of a language, began to be evaluated as an independent discipline in the 18th century. The language of the Ahıska Turks living in the Antalya province is studied in terms of phonetics and the variations in their languages are evaluated in the field of sociolinguistics according to age, gender, the influence of the official language, and the Russian language.

Информация о статье Резюме**Дата прибытия**

04.12.2021

Дата приема

16.11.2022

Ключевые слова

Турки-Ахыска

Социоллингвистика

Языковой Анализ

Ахыска - это регион, прилегающий к турецкой провинции Ардахан, который в настоящее время входит в состав Республики Грузия. Османская империя завоевала Ахыску в 16 веке, но в 19 веке регион был захвачен русскими и включен в состав Грузии.

14 ноября 1944 года по решению Советского Союза турки-ахыска, проживавшие в Ахыска и получившие отсюда свое название, были депортированы в различные районы Средней Азии. Более 100 тысяч турок-ахыска были принудительно выселены из своей родины и депортированы в Казахстан, Киргизстан, Узбекистан и Азербайджан.

Сегодня турки-ахыска с численностью более чем 500 тысяч человек проживают во всех уголках мира (Турция, Соединенные Штаты Америки, Российская Федерация, Украина, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Грузия и Кавказ). С каждым годом увеличивается число мигрантов турков-ахыска в Турцию. Согласно наблюдениям, Анталия является одной из наиболее предпочтительных провинций для переселения. В связи с этим, наше исследование ориентируется на изучение турков-ахыска, проживающих в провинции Анталии. Социоллингвистика - раздел языкознания, занимающийся выявлением языковых вариаций, которая в 19 веке стала рассматриваться в качестве самостоятельной дисциплины. В данном исследовании упоминается объект и предмет социоллингвистики, и, язык турков-ахыска, проживающих в провинции Анталии исследуется с точки зрения фонетики и морфологии, а языковые изменения в зависимости от возраста, пола и влияние русского языка также рассматриваются в рамках социоллингвистики.

1. GİRİŞ

Toplumdilbilim, dil ve toplum ilişkisini her yönüyle inceleyen bir bilim dalıdır. Toplumdaki bireylerin nasıl konuştuğu ve neden böyle konuştukları toplumdilbilimin cevap aradığı sorulardır. Bir anlamda dile sosyolojik açıdan yaklaşan bu disiplin, dil çalışmaları açısından farklı bir yaklaşım içermektedir.

Bu çalışma, toplumdilbilim çerçevesinden bakılan ve merkezine de Ahıska Türklerinin dilinin yerleştirildiği bir çalışmadır. Bu sebeple toplumdilbilimin ne olduğu, tarihî gelişimi ve neleri kapsadığı konularına değinilmiştir.

Türkiye'nin Antalya iline Ahıskalı Türkler tarafından her geçen sene artış gösteren göçler gerçekleştirilmektedir. Bu göçleri yapan Ahıskalıların Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan gibi farklı ülkelerin kimlikleriyle giriş yapmaları ildeki nüfuslarını kesin olarak ortaya koymayı güçleştirmektedir. Kesin rakamların resmî kurumlar tarafından dahi verilememesine rağmen bugün Antalya'da ikamet eden Ahıska Türklerinin nüfuslarının 30.000 - 50.000 civarında olduğu düşünülmektedir. Bu rakam da çalışmaya kaynaklık etmesi açısından fazlasıyla yeterlidir.

Çalışma için gerekli olan verileri elde etmek adına Antalya'da yaşayan Ahıska Türkleriyle mülakatlar yapılarak derlemeler yapılmıştır. Kaynak kişileri sınırlandırmak adına ise Antalya'nın Lara semtinde yaşayan Kazakistan'dan gelmiş ve genellikle kökü Ahıska'nın *Hirtız* ve *Toloş* köylerine dayanan konuşurlardan seçilmiştir. Derlemeler neticesinde konuşmalar, fonetik esaslar göz önünde tutularak çeviri yazı işaretleri ile yazıya aktarılmıştır. Böylelikle bölgedeki Ahıska ağız ses bilgisi yönünden ortaya konmuş ve bu dil, toplumdilbilim açısından (*ölçünlü dil, iki dillilik, kadın dili ve erkek dili*) ele alınmıştır.

Literatürde Ahıska Türklerinin kültürleri, ağız özellikleri vb. üzerine araştırmalar bulunmaktadır. Aynı şekilde, yeterli olmamakla birlikte toplumdilbilimle alakalı çalışmalar da bulunmaktadır ancak ikisinin sentezlenerek ortaya koyulduğu bir çalışmaya rastlanılmadığından bu konu incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Çalışma ağız araştırması özelliği taşıdığından araştırması yapılacak dilin konuşurlarından derlemeler elde edilmiştir. Derlemelerde kullanılan kaynak kişiler belirlenirken aynı aileden farklı yaş gruplarının ve farklı cinsiyetteki bireylerin olmasına dikkat edilmiştir. Çalışmanın dil değışkeleriyle alakalı olması yani dilin; yaş gruplarına, cinsiyete vb. durumlara göre irdelenecek olması bunda etken bir durumdur. Özellikle Antalya'ya farklı tarihlerde gelen aileler seçilmiştir. Sahip olunan dil unsurlarında yıllara oranla değışkenlik gösterip gösterilmediği dikkat edilmeye çalışılmıştır. Zira uzun yıllardır burada yaşayan aileler ile henüz yeni yerleşmiş aileler arasında dil alanında farklılıklar saptanmıştır.

Derlemeler esnasında sorulan sorular ise tarihe kaynaklık etmesi açısından ağırlıklı olarak "sürgün" başlığı esnasında oluşturulmuş; aynı zamanda Ahıska kültürünü aydınlatması ve değışimlerin anlaşılabilmesi adına kültürel öğelere yönelik de olmuştur: âdetler, masallar, yemek kültürü, düğünler...

Tablo 1: Kaynak kişilerimizin cinsiyete göre dağılımı:

Katılımcı	Cinsiyet	
	Kadın	Erkek
30	17	13

Tablo 2: Kaynak kişilerimizin yaş gruplarına göre dağılımı:

Yaş	0-18	19-44	45-64	65-82
Katılımcı	2	10	13	5

3. BULGULAR

3.1. Dil İncelemesi

Ahıska ağız Türkiye Türkçesinin bir ağız olarak kabul edilir. Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasında Doğu Anadolu ağızlarının III. Grubu'nda yer alır. Bu grup içinde de Artvin, Şavşat, Ardanuç, Yusufeli ve Posof ağızları ile birlikte bir alt grup daha oluşturur. Ahıska Türkleri ağzının da yer aldığı bu grup Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu ağızları arasındaki köprü olan ağızlardır (Demiray, 2011). Dolayısıyla genel Ahıska ağzının dil bilgisel özellikleri elbette Türkiye Türkçesini de yansıtmaktadır. Arada hissedilen farklar ise şekil bilgisine ait özelliklerden ziyade genellikle ses bilgisine özgüdür. Antalya'da yaşayan Ahıskalı Türkler de genel olarak Ahıska ağzına ait özellikleri taşımakla beraber Türkiye Türkçesinin ses ve şekil özelliklerini yansıtmaktadırlar. Çalışmada bu durumun sebepleri üzerinde de durulmuştur.

Bu bölümde daha çok, konuşurların ağız özellikleri içinde yer alan genel Ahıska ağzıyla ortaklık gösteren ancak Türkiye Türkçesine göre farklılıklar gösteren ses bilgisi özellikleri yer alacaktır. Çalışmayı sınırlandırmak adına fonetik farklılıklar dışında Türkiye Türkçesinden ciddi oranda ayrışmamasından dolayı makalede Ahıska ağzının şekil bilgisine yer verilmemiştir. Ahıska ağzının ses bilgisel özellikleri de Erdinç Demiray'ın *Ahıska Türkleri Ağzı* adlı doktora tezinde tespit edilen ses bilgisi unsurları ışığında, derlenen örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

3.1.1. Ses Bilgisi

Türkiye Türkçesi yazı diline göre farklı olan normal süreli ara ünlüler:

Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayan ancak Antalya'da yaşayan Ahıskalıların ağzında bulunan şu dört ünlü tespit edilmiştir: *á³, é⁴, ó⁵, ú⁶* (*átmeK* “ekmek”, *oñiyérler* “okuyorlar”, *gózel* “güzel”, *getúrdüğü* “getirdiği” vb.).

Uzun ünlüler:

Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin ağzında normal ünlüler bulunmakla beraber uzun ünlüler de bulunmaktadır. Bu uzun ünlüler genellikle *h* ve *n* ünsüzlerinin düşmesiyle (*dāa* “daha”, *allā* “Allah” vb.) oluşur veya kızgınlık, şaşkınlık, seslenme gibi şahsa bağlı durumlarda vurgu ve tonlama sonucu uzun ünlü kullanımı gerçekleşmiş olur (*āy* “hay”, *hē* “evet” vb.). Dolayısıyla ikincil uzun ünlüler görülür (Demiray, 2011).

İkiz ünlüler:

Antalya'daki Ahıska Türklerinin ağız özellikleri içinde yer alan ikiz ünlüler genellikle *h*, *y*, *n* seslerinin düşmesiyle kullanılır (Demiray, 2011) (*nee* “niye”, *soora* “sonra”, *saaPluħ* “sahiplik” vb.).

Dil benzeşmesi:

Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin ağzına çoğunlukla Arapça ve Farsçadan geçmiş ve dil benzeşmesi kuralına aykırı olan kelimelerin bir kısmı dil benzeşmesi kuralına uydurularak kullanılır (*baħçalarda* “bahçelerde”, *vaħıT* “vakit”, *edetlerimiz* “adetlerimiz” vb.) (Demiray, 2011). Türkiye Türkçesinde eski şekilleri ile kalınlık-incelik kuralına uymasına rağmen bugün uymuyor olan bazı

³ Palatal (ince) olan bu ünlünün ortaya çıkma sebepleri *a > á* değişiminde inceltici ünsüzlerin etkisi, *e > á* değişiminde de kalınlaştırıcı ünsüzlerinin etkisinin yanı sıra kalın ünlülerin benzeştirici etkileridir (Aliyeva Çınar, 2021).

⁴ Türkçenin temel ünlülerinin yanında dokuzuncu ünlü kabul edilen *é* ünlüsü, boğumlama noktası *e* ile *i* ünlüleri arasında yer alan ince, düz ve kapalı bir “e”dir (Arat, 1987).

⁵ Bu ses hem *l*, *r*, *y* ünsüzlerinin inceltici etkisiyle *o > ó* şeklinde değişim gösterir hem de *k*, *g* ve *ħ* ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkisiyle *ö > ó* olarak şekillenir (Aliyeva Çınar, 2021).

⁶ *u-ü* arası bir ünlü olan *ú* sesi *ü > u* değişmesine bağlı olarak ortaya çıkmış bir yarı ünlüdür (Demiray, 2011).

kelimeler Ahıska ağzında eski şeklini korumaya devam ederek kurala uyum sağlamaktadır (*alma* “elma”, *Ķardaş* “kardeş” vb.) (Demiray, 2011).

Ünlü deęişmeleri:

1. Kalın ünlülerin incilmesi:

a > e/á değişmesi (*kiráz* “kiraz”, *eskerá* “askere”, *táne* “tane” vb.)

ı > i değişmesi (*tárefi* “tarafi”, *sicaĥ* “sıcak” vb.) (Demiray, 2011).

2. İnce ünlülerin kalınlaşması:

e > á/a değişmesi (*niyá* “niye”, *devlát* “devlet”, *evlenmaĥ* “evlenmek” vb.)

ı > i değişmesi (*aşındi* “şimdi”, *vaĥıT* “vakit” vb.)

ö > ó/o değişmesi (*kóvleri* “köyleri” vb.)

ü > ú/u değişmesi (*türkúĥ* “Türküz”, *böyüduĥ* “büyüdük” vb.) (Demiray, 2011).

Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi:

o > a/e değişmesi (*Ķonuşersin* “konuşuyorsun”, *istiyêrlerdi* “istiyorlardı” vb.) (Buradaki durum şimdiki zaman ekinin Ahıska ağzında -er /-yer biçimiyle ilgilidir) (Demiray, 2011).

ö > è değişmesi (*bêlá* “böyle” vb.)

ü > i değişmesi (*mislimanlar* “Müslümanlar” vb.) (Demiray, 2011).

Geniş ünlülerin darlaşması:

a > i değişmesi (*aĥliyan* “ağlayan”, *saĥliya saĥliya* “saklaya saklaya” vb.)

o > u değişmesi (*sufralar* “sofralar” vb.) (Demiray, 2011).

Dar ünlülerin genişlemesi:

ı > a değişmesi (*yaĥanerdúĥ* “yıkanyorduk” vb.)

ı > è/e değişmesi (*heĶ* “hiç”, *gene* “yine” vb.)

ü > o/ö değişmesi (*böyüttúĥ* “büyüttük”, *hökümeT* “hükümet” vb.) (Demiray, 2011).

Ünlü düşmesi:

-a- > ø: *burda* “burada”, *orda* “orada”, *paspırT* “pasaport” vb.

-ı- > ø: *aĥlıma* “aklıma” vb.

-i- > ø: *eydür* “iyidir” vb. (Demiray, 2011).

Ünlü türemesi:

ø > u: *urus* “Rus”, *ununan* “unla” vb.

ø > ı: *varııdi* “vardı” vb. (Ek fiilin orijinalinde “ıdi” kullanımı olduğundan dolayı buradaki durum eskicil özelliğın korunmasından kaynaklanmaktadır.)

ø > a: *aburada* “burada” vb. (*aĥa burada*; gösterme edatında hece düşmüş, kalan ses kelimeyle birleşmiştir.)

ø > o: *soora* “sonra” vb. (Demiray, 2011).

Türkiye Türkçesine göre farklı olan ünsüzler:

Antalya’da yaşayan Ahıska Türkleri ağızında Türkiye Türkçesine göre farklı olarak tespit edilen ünsüzler şu şekildedir: $\hat{C}^7$, $\hat{g}^8$, $\hat{h}^9$, K^{10} , k^{11} , $\hat{K}^{12}$, P^{13} , S^{14} , T^{15} , $\hat{T}^{16}$, $\hat{n}^{17}$, ts^{18} (*avu* $\hat{C}$ “avuç”, *kavga* “kavga”, *çoğ* “çok”, *küçük* “küçük”, *ahıskalılar* “Ahıskalılar”, *Ķar* “kar”, *kitaPlarında* “kitaplarında”, *kafkaSda* “Kafkas’da”, *dörT* “dört”, *Ĥoğdum* “doğdum”, *yüñgül* “hafif”, *tsePim* (zincirim) “цепь” vb.).

Tonlulaşma:

Ahıska ağızında tonlulaşma “k, k̄, p, t” ünsüzlerindeki aşırı patlayıcı niteliğe sahip yarı tonlulaşmaya uğrama şeklindeki değişimlerdir (Demiray, 2011).

k > K değişmesi (*seKsen* “seksen”, *küçük* “küçük” vb.)

k > $\hat{K}$ değişmesi (*Ķızı* “kızı”, *Ķardaşım* “kardeşim” vb.)

t > T değişmesi (*dörT* “dört”, *oĥuTmaya* “okutmaya” vb.)

t > $\hat{T}$ değişmesi (*oĤĤuzda* “otuzda”, *Ĥāşıdım* “taşdım” vb.)

p > P değişmesi (*kitaPlarında* “kitaplarında”, *toPrahTa* “toprakta” vb.)

ç > $\hat{C}$ değişmesi (*geĤTi* “geçti”, *aĤ* “aç” vb.)

s > S değişmesi (*ĶazaĥStanda* “Kazakistan’da”, *herkeSin* “herkesin” vb.) (Demiray, 2011).

Sızıcılışma:

Ahıska ağızında en çok “k̄” ünsüzünde sızıcılışmaya rastlanır. Öyle ki bu durum karakteristik bir özellik olarak karşımıza çıkar (Demiray, 2011).

k̄ > ĥ sızıcılışması (*yaparduĥ* “yapardık”, *çoğ* “çok”, *çocuĥlar* “çocuklar” vb.)

Akıcılışma:

Bölge ağızında akıcılışmaya sızıcılışma kadar rastlanmaz. En belirgin akıcılışma örneği ise şudur:

b > m akıcılışması (*kimi* “gibi”) (Demiray, 2011).

Süreksizleşme:

ğ > ğ (*Ĥoğrusuni* “doğrusunu” vb.)

ğ > g (*değişti* “değişti”, *degül* “değil” vb.) (Burada eskicil şekli koruma söz konusudur.)

⁷ c-ç arası, süreksiz, yarı tonlu, aşırı patlayıcı, bir ünsüzdür (Demiray, 2011).

⁸ Art damak g’si olarak adlandırılan bu ünsüz, Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunmayıp söylenişte kullanılır.

⁹ Anadolu ve Rumeli ağızlarının tamamında rastlana hırıltılı, sızıcı ve tonsuz bir arka damak ünsüzü olan ĥ sesi, Türkçe kelimelerde kelime sonunda ve ortasında “k̄k̄” ünsüzlerinin sızıcılışması ile ortaya çıkar (Demiray, 2011).

¹⁰ “k-g” arası yarı tonlu bir ünsüz olana K sesi, kelime başında, ortasında ve sonunda rastlanır ve genellikle “k” ünsüzünün kelime başında tonlulaşmasının yarım kalması, kelime ortasında ve sonunda tonlulaşma veya sızıcılışmanın yarım kalması ile ortaya çıkmıştır (Demiray, 2011).

¹¹ Art damak k̄’si olarak adlandırılan bu ünsüz, Ahıska Türkleri ağızında bulunan bir sestir ve bölge ağızında da rastlıyoruz.

¹² “ğ-k̄” arası yarı tonlu, aşırı patlayıcı bir ünsüzdür. Kelime ve hece başlarında çeşitli sebeplerle ortaya çıkan ünsüz ikizleşmesi durumlarında ise hecenin son sesi olarak kullanılabilirler (Demiray, 2011).

¹³ “b-p” arası, patlamasını kaybetmiş, yarı tonlu bir ünsüz olan bu ses Ahıska ağızında genellikle kelime içi ve kelime sonunda kullanıldığı gibi bölgemizdeki Ahıskalılar tarafından aynı şekilde kullanılmaya devam edilir.

¹⁴ “s-z” arası bir ses olan bu ünsüz, bölgedeki Ahıska Türkleri ağızında çok yaygın kullanılmamakla birlikte belirli kelimelerin söylenişinde kullanıldığını görüyoruz.

¹⁵ “d-t” arası, patlamasını kaybetmiş, yarı tonlu ünsüz olan T sesi Ahıska Türkleri ağızında kelime ortasında ve sonunda sıkça kullanıldığı gibi bölge ağızında da kullanılmaktadır.

¹⁶ “d-t” arası yarı tonlu, aşırı patlayıcı bir ünsüzdür (Demiray, 2011). Kalın sıralı kelimelerin çoğunun başında bu ünsüz kullanılır. Bölge ağızında kelime içinde de kalın ve ince ünlülerle hece kurabilir.

¹⁷ Batı Grubu ağızlarının tamamı ve Doğu Grubu ağızlarının bazı alt kolları “ñ” sesini korur. Hatta bu ağızların bir kısmı bazen “n” ve “g” ünsüzlerini analogi yoluyla “ñ” ünsüzüne dönüştürecek ölçüde bu sesi benimsemiştir (Çağatay, 1954). Ahıska Türkleri ağızında da bu ses, kendini korumakla beraber sınırlı sayıda kelimeye kendine yer bulur.

¹⁸ Rusçanın etkisi ile Ahıska ağızına giren bu ünsüz alıntı kelimelerde görülür.

v > g (*dögdi* “dövdü” vb.) (Eskicil řeklin korunmasıyla ilgili bir örnektir.)

h > ħ (*hêP* “hep” vb.)

l > n (*sıraynan* “sırayla” vb.) (Demiray, 2011).

Ünsüz ikizleşmesi:

Bölge ağzında ünsüz ikizleşmesi sayı isimlerinin bazılarında sistemli olarak karşımıza çıkmakla birlikte başka kelimelerde de görülür (*doĸkuz* “dokuz”, *ottuz* “otuz”, *hêPPimiz* “hepimiz”, *seĸkizde* “sekizde” vb.) (Demiray, 2011).

Ünsüz düşmesi:

Bölge ağzında bu ses olayı genellikle *h*, *n*, *y* ve *r* ünsüzlerinin düşmesiyle gerçekleşmektedir:

-n- > -ø-: *sora* “sonra” vb.

-y- > -ø-: *êle* “öyle” vb.

-h > -ø: *allâ* “Allah” vb.

-n > -ø: *zati* “zaten” vb.

-h- > -ø-: *saabının* “sahibinin” vb.

-r > -ø: *bişe* “bir şey” vb. (Demiray, 2011).

Ünsüz türemesi:

-ø- > -v-: *duva* “dua” vb.

-ñ- > -ñg-: *yeñgi* “yeni”, *yüñgül* “hafif” vb.

-ø > -m: *keşkem* “keşke” vb. (Demiray, 2011).

3.2. Toplumdilbilim

“*Sociolinguistics*” kavramı ilk kez Amerikalı dilbilimciler tarafından Haver C. Currie'nin 1952 yılında kaleme aldığı bir makalede kullanılmıştır. Yirmili yıllarda ise Almanya'da “*dil sosyolojisi*”, Sovyetler Birliği'nde de “*sosyal dilbilim*” olarak adlandırıldığı dile getirilmiştir. Yeniden yapılandırmacı bakış açısından dolayı 1953 yılı toplumdilbilimin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu kavram, bu dönemden itibaren Amerika yayınlarında sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Dittmar, 1988; Aktaran: Dağabakan, 2012).

Yeni bir bağımsız disiplin olarak ele alınan toplumdilbilime yönelik birçok tanımlama yapılmıştır. Berke Vardar (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde toplumdilbilimin tanımını şu şekilde yapmıştır: “*Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirlerini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle, bu iki tür olgu arasındaki eşdeğişirliği inceleyen karma dal. Toplumdilbilim, hem konuşucunun hem de dinleyicinin toplumsal konumuyla bildirişim durumlarını, söylem çeşitlerini ele alır. Olanaklı durumlarda eşdeğişirliğin yanı sıra dilsel ve toplumsal yapılar arasındaki neden-sonuç ilişkisini saptamaya çalışır.*” Ayrıca Vardar, bu alanın sınırlarının kimi zaman budundilbilim alanıyla karıştığını ifade ederek toplumdilbilimin, bu dilbilim alanı ile ne denli yakınlık gösterdiğine dikkat çekmiştir.

Toplumdilbilimi, “toplumsal dilbilim” olarak adlandıran Özcan Başkan, bu alanın konusunun dil kullanımındaki başlıklar olduğunu söyler. Bu başlıkların da cinsiyete, yaşa, eğitime, bölgeye, mesleğe vb. göre ele alınıp incelenmesi gerektiğini dile getirir. O, bu etkenlerin dil kullanımında farklılıklar yarattığını ifade eder (Başkan, 1988).

Dilbilimin bir alt dalı olarak ele alınan ve yeni bir disiplin olarak kabul edilen toplumdilbilim, dil ve toplum ilişkisine dair her türlü araştırmayı yapar. Hangi dil davranışının hangi toplumsal bağlam içerisinde kendini gösterdiğini inceler ve bu dil değişkelerini kendine konu edinir. Bölgesel farklılıklardan kaynaklanan *diyalektler*, aynı toplumdaki farklı sosyal grup ve etmenlerden dolayı ortaya çıkan *sosyolektler*, konuşmacının kimliğine bağlı olarak oluşan *idyolekt*, *iki veya çok dillilik*, merkezî dil pozisyonunda olan *ölçünlü dil*, belli sebeplerden ötürü ortak dil niteliği kazanmış olan *pidgin dilleri* ve *kreyol dilleri* gibi dil türleri toplumdilbilimin temel araştırma konularındandır.

Leyla Tercanhoğlu (2000), “*Linguistics For Tefl Students*” adlı kitabında toplumdilbilimin çalışma konularını şu şekilde sınıflandırmıştır:

- *Dil ilişkisi* (language contact): ödünç alma (borrowing), çokdillilik (multilingualism), bir toplumda iki dil kullanılması durumu/iki dillilik (diglossia), ilişki dilleri (pidgins), kreoller (creoles), geçer dil (lingua franca), kod değiştirimi (code-switching)
  - *Diyalet* (dialects), *standartlar* (standards), *sosyolekt* (sociolects), *isoglosses*
  - *Dil ve eğitim* (language and education)
  - *Geniş ve dar kodlar* (elaborated and restricted codes)
  - *Dil siyaseti* (language policy)
  - *Erkek ve kadın dili* (male and female language)
  - *Dil ve kültür* (language and culture), *dil, kültür ve düşünce* (language, culture and thought, *dilsel gereklilik/kültürel zafiyet ve Sapir-Whorf hipotezi* (linguistic determinism and the Sapir-Whorf hypothesis)
  - *Dilsel ve toplumsal eşitsizlik* (linguistic and social inequality), *davranışsal dil çalışmaları* (attitudinal language studies), *dilsel önyargılar* (linguistic prejudice).

Dil bilmek yalnızca o dilin söz varlığına ve yapısına hâkim olmak demek değildir. Ana dilimizi öğrenirken aynı zamanda dilimizi nerede, kiminle, ne zaman ve ne şekilde kullanmamız gerektiğini de bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde öğreniriz. Aile içindeki dil eğitimi, bizlere tüm dil türlerini bağlamına göre gözetmemiz gerektiğini gösterir ve bizler de toplumsal ve bireysel faktörleri göz önünde bulundurarak farklı dil türlerini kullanırız. Örneğin, iş yerinde mevki olarak bizden daha üst biriyle konuşurken resmî bir dil kullanmaya özen gösterir, yakın arkadaşlarımızla daha samimi ve özensiz bir dil kullanırız. Yine çoğu zaman karşımızdaki bireyin hemsimiz olup olmamasına göre dilimizde farklılıklar meydana gelir. Bir erkeğin bir erkekle konuşması esnasında sergilediği dil tutumu ile bir kadınla konuşmasındaki dil tutumu arasında genellikle farklılıklar vardır. Hemsisiyle konuşan bir erkek, elbette o kişiyle olan samimiyetine de bağlı olarak argo sözler kullanmada sakınca görmez, bir kadınla olan konuşmasında ise ilişki seviyesine bakılmaksızın hassasiyet gösterip argo sözlerden kaçınır. Kırsal kesimlerde yaşayan kişiler ile büyük şehirlerde yaşayan ve daha modern bir yaşam tarzı sürdürenlerin dil kullanımında da farklılıklar bulunmaktadır. Köylerde yaşayan insanlar daha çok ağız esaslı bir dil tutumu sergilerken metropollerde yaşayanlar, ölçünlü dil dediğimiz daha prestijli bir dil türü olarak algılanan dili kullanmayı tercih ederler. İşte tüm bu örneklerle baktığımızda kendi toplumumuzun dinamiklerine ve bireysel özelliklerimize göre her daim farklı türde dil kullanımlarımız olacaktır. Bu farklı dil kullanımları sonucunda yani dil çeşitliliğine bağlı olarak *dil türleri* (dilsel değişkeler) meydana gelmiştir.

Dil türleri, dil bilimciler tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bunlardan Theo Harden, dil türlerini altı başlıkta gösterir:

1. Coğrafya,
2. Toplumsal tabaka,
3. Yaş,

- 4 . Cinsiyet,
- 5 . İletişim durumu,
- 6 . Rol (Aktaran: Dağabakan, 2019).

Konuşmalarımız esnasında meydana gelen “*dil değişkenliğinin bireysel ve toplumsal boyutlarının paranın iki aynı yüzü gibi birbirinden ayırt edilemeyecek olgular*” (Aktaran: Köning, 1991) olduğunu söyleyen Lyons’un bu ifadesi ile dil türlerinin dayanağının sadece toplumsal değil bireysel olduğunu da söylemiş olur.

Konuşurlar da hangi koşullarda hangi dil türünü kullanmaları gerektiğini bilmek durumundadırlar. İletişimi yönlendiren taraf, satrançta başarılı hamleler gerçekleştiren taraf gibi dili etkili kullanabilen taraf olacaktır. Yani dil edinimi yalnızca dilin bilinçaltı kurallarının edinimi değil, dil türlerinin edinilip neyi, nasıl, kiminle konuşulacağını bilmesidir (Köning, 1991).

3.3. Ahıska Türklerinde Ölçünlü Dilin Etkisi

Ölçünlü dil, bir dilsel toplulukta bölgeler üstü anlaşma aracı olarak tanınıp benimsenen ve kurumsallaşan dil türüdür (İmer, 1990). Standart dil olarak görülen bu dil türü, sabit bir dil bilgisine sahip ve kendi içerisinde yazım kuralları olan yazılı bir dil olmakla birlikte toplumdaki her kesimden olan bireyler için aynı geçerliliği taşımaktadır. Toplum için “standart dil” olma özelliğini yüklenen bu dil; *ölçünlü dil, ulusal dil, resmî dil, ortak dil, geçer dil* vb. adları da alabilmektedir.

Toplumlarda coğrafi etkenlerin sonucunda bir dile bağlı farklı ağızlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye sınırlarında da bölgeler arasında konuşma dilinde farklılıklar bulunmaktadır. Ülkenin hangi bölgesine giderseniz gidin bu farklılıklar açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Ancak tüm bu ağız çeşitliliği dile zenginlik katmakla birlikte ülkenin bütünü saran ve resmî ortamlarda kullanılacak standart bir dile de ihtiyaç vardır. İstanbul Türkçesi de bu standartlığı bizlere sağlamakta olup en başta eğitim, bürokrasi ve medya dili olarak işlevsel bir konumda kendini göstermektedir.

Bugün Antalya’da binlerce Ahıska Türkü ikamet etmektedir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte sınırlar açılmış ancak Ahıskalılar siyasi engellemelerden dolayı anavatanları olan Ahıska’ya dönememiştir. Vatanlarına dönüş yapamayan bu halk, ikinci vatan olarak gördükleri ve kendilerini ait hissettikleri Türkiye topraklarına göç etmeye başlamıştır. Doksanlı yıllardan itibaren gerçekleştirilen bu göçler günümüzde de devam etmektedir. Dolayısıyla bugün Antalya ilinde kendini hissettirmeye başlayan bir Ahıska Türkü nüfusu bulunmaktadır.

Antalya’da yaşayan Ahıskalıların ağız özelliklerini koruduklarını söylemek yanlış olmamakla beraber eksik bir değerlendirme olacaktır. Bu değerlendirme ayrıntılı bir şekilde yapıldığında kaynak kişiler arasında da olan yaşlı kesimin ağızlarını muhafaza etmede daha tutucu oldukları ve İstanbul Türkçesinden neredeyse hiç etkilenmedikleri görülür:

...herkeşi *Ķaçurdërdi*, diyërdi ki “*hele Ĥurun türkiyâ söyliyër, türkiyâdür...*”

...*Ķızın Ķafasına papah-lëceg tahërdiler, papağın üstünde has altunlar olërdi...*

...*bâcım da beninen bereber kalhoza düştüh. kalhozda da her bir Ķazah evine bizden bir...*

...*valla alti külfetinen ki Ķalursun, teref yoh, emi yoh, Ķardaş yoh...*

...*halğlari da bizdân Ķaraçay, sülüsli, adığönli dâ bahşa köylerden de varımışla...*

Farklı kişilere ait örnek cümlelere bakıldığında da İstanbul Türkçesinde kullanılan “k” sesi yerine kelime başı, kelime içi veya kelime sonu fark etmeksizin “Ķ-” (*Ķızın*), “k-” (*kalhozda*), “-ğ-” (*halğlari*) ve “-h-” (*Ķazah*) seslerinin kullanılması; kelime başı “h-” sesinin “h-” (*hele*); şimdiki zaman “-yor” ekinin “-er” (*tahërdiler*); vasıta hâl eki olan “-le” ekinin “-nen” (*külfetinen*); “t” sesinin kelime

başı, ortası veya sonunda “-T-” (*düşTuḥ*) ve “-Ṭ-” (*Ṭurun*); “e” sesinin çoğunlukla “á” (*bizdán*) vs. olarak kullanılması Ahıska ağzına ait özelliklerdendir.

Orta yaşlı olarak kabul edilen 45-64 yaş aralığındaki Ahıskalı bireylerin dillerine bakıldığında ölçünlü dilin (İstanbul Türkçesinin) etkileri görülür. Elbette bu etkinin oranı konuşurların Antalya’ya geliş yılları dikkate alındığında farklılık göstermektedir. Henüz yeni gelmiş sayılabilecek orta yaşlı Ahıskalılarda ölçünlü dilin etkisi azken uzun yıllardır burada yaşayanlarda ölçünlü dil, daha çok kendini hissettirmektedir. Orta yaşlı Ahıskalı bireylerin İstanbul Türkçesini kullanıp kullanmamaları, daha çok onların bilinçli tercihleriyle gerçekleşmektedir. İş yerinde, markette, pazarda kısacası Türkiye Türkü olan bireylerle iletişime geçmeleri gereken yerlerde, İstanbul Türkçesini kullanmayı tercih etmektedirler. Ancak bu kullanımları esnasında eski tarihlerde buraya gelenlerde dahi Ahıska ağzının etkileri kendini hissettirmektedir. Bu yaş grubunun evlerinde ve Ahıskalı yakınlarıyla birlikteyken istisnasız kendi ağızlarını kullanmaları, yine sosyal hayatlarında Antalya’nın yerli halkından ziyade kendi eş dostlarıyla birlikte vakit geçirmeleri ve iş hayatlarında dahi çoğunlukla Ahıskalıların çalıştığı ortamları tercih etmeleri bunda etkili olmaktadır.

Orta yaşlı Ahıskalı bireylerle röportajlar gerçekleştirildiğinde ses kaydının alınmıyor olması ve bunların Ahıskalı Türklerle alakalı bir çalışmada kullanılacak olması konuşmalarını biraz etkilemiştir. Bazı bireyler özellikle kendi ağızlarında konuşmaya özen göstermişlerdir. Röportajı gerçekleştiren kişinin de Ahıska Türkü olması ve bu durumun kaynak kişiler tarafından bilinmesi Ahıska ağzını kullanmaya özen göstermelerine sebebiyet vermiştir. Ancak sorular özellikle İstanbul Türkçesiyle yöneltilerek Ahıska Türklerinin dillerindeki İstanbul Türkçesinin izleri bir nebze de olsa ortaya konulmaya çalışılmıştır. Derlenen metinlerden örnekler şunlardır:

...yardım ederdi, o şekilde düğünlerimiz yapılırdı. ama şimdi de orda salon kültürü oluşmaya başladı. buradaki düğünlerimiz ile ordaki düğünler farklılık gösteriyö...

Bu kaynak kişi, 49 yaşında ve yaklaşık 25 yıldır Antalya’da yaşayan bir Ahıskalıdır. Konuşmalarında Ahıska ağzını kullansa da bu cümlede olduğu gibi yer yer İstanbul Türkçesine de başvurmuştur. Yukarıdaki örnek cümlede “*şimdi*” sözcüğü kullanılmaktadır. Ahıska ağzında bu kelime “*aşındı*” olarak kullanılır. “*farklılık*” kelimesi bu ağzın söz varlığında yoktur. Ancak görüldüğü gibi “*farklılık*” olarak kullanılması gerekirken Ahıska ağzının ses özelliklerine göre farklı kullanılmıştır.

...orda çocuḥKen çimmeye gëdiyorduk...

Ahıska ağzı özelliği taşıyan “*gëdërdulḥ*” çekimli fiili, bu konuşurun ağzında “*gëdiyorduk*” şekliyle kullanılmaktadır. Yani tek bir kelime dahi hem Ahıska ağzının hem de İstanbul Türkçesinin özelliklerini birlikte taşıyabiliyor. Buna benzer birçok kullanım sadece kaynak kişilerde değil gözlemlediğimiz diğer orta yaşlı bireylerin çoğunda görülmektedir. Ahıska ağzında yer alan bir sözcüğün fonetik özelliklerini İstanbul Türkçesine adapte etmeye çalışıyorlar. Ancak bundan dolayı kelimeler ne Ahıska ağzının orijinalindeki hâli ne de resmî Türkçedeki hâli ile kullanılmış oluyor.

...sonradan benim tayinim çıktıḥı için ankaraya gittik. üç sene de ankarada keçiörende kaldık. sonra tayinim antalyaya çıktı ve biz de buraya taşındulḥ...

“*kaldık*” ve “*taşındık*” kelimelerinde yer alan “-di-” geçmiş zaman kip eki ve “-k” 1. çoğul kişi eki İstanbul Türkçesindeki hâlleriyle kullanılmışken “*taşındulḥ*” sözcüğündeki “-du” geçmiş zaman ekinin ünlüsü ve “-ḥ” 1. çoğul kişi eki Ahıska ağzının özelliklerine göre kullanılmıştır. Eklerdeki bu ikili kullanımlara orta yaş grubuna mensup Ahıska Türklerinde sıkça rastlamak mümkündür.

Antalya’da yaşayan Ahıska Türklerinden genç konuşurların (18-44) dillerine bakıldığında ölçünlü dilin etkisinin yoğun olduğu, Ahıska ağzının ise daha az oranda kullanıldığı gözlenmektedir.

...Türkiye Cumhuriyeti'nin almış olduğu Karar doğrultusunda Türkiye'ye ailemle birlikte geldim. bu Karar Ahıska Türklerinin iskânına yönelikti...

Kaynak kişi okul eğitimine Türkiye'de başlayan ve eğitimini Türkiye'de tamamlayan 32 yaşında genç bir bireydir.

...benim Konuşmam annemlere ve özellikle babaanneme göre farklı. Onlar Ahıska şivesiyle Konuşuyorlar, ben pek öyle konuşmuyorum...

Bu kaynak kişi ise 20 yaşında, Türkiye'de doğmuş ve burada üniversite eğitimini sürdüren Ahıskalı bir gençtir. Bu gençlerin kullanmış oldukları örnek cümlelere bakıldığında orta yaş ve yaşlı grubuna nazaran ağız özelliklerini epeyce az kullandıkları görülüyor.

Çocuk olarak kabul edilen 0-18 yaş aralığındaki Ahıskalı bireylerde Ahıska ağızını yansıtan ses ve biçim özelliklerine neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Biraz daha ilerleyen yaşlarda Türkiye'ye gelen çocuklarda Ahıska ağızının etkisini görmek elbette mümkündür. Ancak burada doğmuş ve eğitimlerinin burada sürdürenlerde İstanbul Türkçesi hâkimdir.

...ben Antalya'da doğdum ve burada yaşıyorum hâlâ. Bir kolejde dokuzuncu sınıfa gidiyorum. Annem ve babam Kazakistan'da doğdu. Ben de oraya üç kere gittim...

...evet, ailem Ahıskalı ben de öyleyim tabi. Bizimkiler Kazakistan'da doğdular. Ben oraya çok küçükken gittim, çok hatırlamıyorum...

Bu cümlelerin sahibi olan konuşurlar 14-15 yaşlarında, Antalya'da dünyaya gelmiş Ahıskalı çocuklardır. Ağız özelliklerini neredeyse tamamen kullanımdan çıkarmış olmalarının sebebi elbette burada dünyaya gelmiş olmaları ve Türk okullarında Türkiye Türkleri ile birlikte resmî Türkçeyle eğitim görmeleridir. Ancak aile içerisinde de Ahıska ağızı konusunda bilinçli bir tutum sergilenmemesi, bu çocuklarla kendi ağız özelliklerine göre değil de İstanbul Türkçesiyle konuşulması, bu durumu ortaya çıkaran diğer bir unsurdur.

3.4. Ahıska Türklerinde İki Dillilik

İki dillilik, bir bireyin iki dil bilmesi veya bir toplumda iki dil kullanılması olarak değerlendirilir. Değerlendireceğimiz iki dillilik ise bireyin iki veya daha fazla dili ana dili gibi kullanabilmesidir. Malmberg, iki dilli birisinin kendi ana diline ek olarak çocukluğundan veya erken yaşlardan itibaren diğer dili doğal iletişim yoluyla öğrendiğini ifade etmiştir (Aktaran: Akkaya & İşçi, 2016).

İki dilliliğe birtakım farklı durumlar sebep olabilmektedir. Ekonomik veya siyasi nedenlerden dolayı farklı ülkelere yapılan göçler bu durumlardan biridir. Göç sonrası farklı bir ülkede doğan çocuk, ana dilinin yanında o ülkenin de dilini öğrenmeye başlar. İnsanların hareketliliği her zaman iki dilliliğin önemli bir sebebi olarak görülür.

Ahıska Türklerinin siyasi sebeplerden dolayı 1944 senesinde Sovyetler Birliği'nin kararı ile Kafkasya'dan Orta Asya'ya sürülmesi onları farklı dil toplumlarında yaşamaya mecbur bırakmıştır. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi ülkelere sürülen bu insanlar, zaman içerisinde iki dilli bir özellik göstermeye başlamışlardır. Kendi ana dilleri olan Ahıska ağızının yanında Rusçayı da zamanla ana dilleri gibi konuşmuşlardır. Sürüldükleri bölgelerin Sovyet yönetimi altında olması o devletlerde resmî dilin Rusça olarak kullanılmasına sebep olmuştur. Devlet dairelerinde, okullarda hatta sokaklarda Rusçanın hâkim olması Ahıskalı bireylerin de bu dili edinmesine zemin hazırlamıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasına kadar Rusçanın bu coğrafyalarda prestijli bir dil olarak kabul görmesi bu dilin etkisini yıllarca sürdürmüştür.

T. Skutnabb ve L. Kangas (1981) tarafından iki dillilik, doğal iki dillilik ve kültürel iki dillilik olarak sınıflandırılmıştır. Doğal iki dillilik, bireyin günlük hayatta doğal iletişim yoluyla yani bir eğitim

olmaksızın genellikle de erken yaşlarda iki dili öğrenmesi olarak tanımlanır. Doğal iki dillilik aile içerisinde iki farklı dilin konuşulmasıyla edinildiği gibi toplumsal nedenlerden ötürü aile dışında toplumda farklı bir dilin konuşulması sonucunda da edinilir. Kültürel iki dillilik ise okul iki dilliği ile benzerlikler gösterir ve yabancı dili iş, seyahat gibi sebeplerden dolayı öğrenen bireyler tarafından kazanılır (Aktaran: Akkaya & İşçi, 2016). Ahıska Türklerindeki iki dillilik, türü bu iki türün her ikisini de kapsamaktadır. Sürgün sonrası çocuk yaşlarda Orta Asya Türk devletlerine gelen bireyler burada Rus dilinde eğitim gördüklerinden dolayı kültürel iki dillilik olarak da kabul edilen okul iki dilliğine sahip olmuşlardır. Bunun yanında birlikte yaşadıkları toplumların kendi dilleri dışında Rusçayı da konuşuyor olması hatta Sovyet döneminde Rus dilinin daha çok tercih ediliyor olması doğal iki dilliliği de beraberinde getirmiştir. Sosyal hayatlarının yanı sıra iş hayatlarında da sürekli olarak Rusça aracılığıyla iletişim kurmak durumunda kalmaları kültürel iki dilliliği de beraberinde getirmiştir. Ancak yaptığımız çalışma neticesinde şöyle bir gözlemimiz olmuştur: Rus okulunda eğitim gören Ahıskalı bir birey Rusçayı neredeyse ana dilinden daha iyi kullanıyorken ve ana diliyle Rus dili arasında otomatik geçişler yapıyorken okul dışında doğal yolla Rusçayı öğrenmiş Ahıskalılar kendi dillerini kullanmayı daha çok tercih ediyor ve gerekmedikçe diğer dile geçiş yapmıyor.

Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin dili incelendiğinde iki dilliliğin etkileri açıkça görülmektedir. Burada yaşayanların çoğu, Kazakistan'dan gelmesine rağmen Özbekistan ve Azerbaycan'dan gelen Ahıskalılar da vardır. Yaşlı bireylerin çoğu yaşadıkları dönem gereği eğitimlerini yarıda bırakmışlardır. O dönemlerde ve o coğrafyalarda özellikle kız çocuklarının okumasına sıcak bakılmaması, okullarını ilkökul seviyesinde bırakmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla yalnızca birkaç sene Rus dilinde eğitim görmeleri sosyal yollarla Rusçayı ikinci dil olarak öğrenmelerine sebep olmuştur. Bu yaşlı bireylerin konuşmaları incelendiğinde dillerinin söz varlığında iki dilliliğin getirisi olarak belli başlı Rusça kelimeleri görmek mümkün oluyor: *saldatlar* (askerler) “солдат”, *povizdan* (trenden) “поезд”, *şkolaya* (okula) “школа”, *balnitsadan* (hastaneden) “больница”, *vagzala* (tren istasyonuna) “вокзал”, *familya* (soyad) “фамилия”, *zavota* (fabrikaya) “завод”, *brigadir* (ustabaşı) “бригадир”, *abeT* (öğle yemeği) “обед”, *spışka* (kibrit) “спички” vb.

Sovyetler Birliği döneminde Rus dilinde eğitim gören, iş ve sosyal hayatlarında da Rusçayı kullanmak durumunda kalan orta yaşlı Ahıskalı bireylerde iki dillilik yoğun şekilde görülüyor. Yalnızca dillerinin söz varlığına yerleşmiş kelimeleri kullanmakla kalmayıp diller arasında gündelik hayatta dahi otomatik geçişler yapıyorlar. Antalya'da, Ahıskalıların çoğunun turizm sektöründe çalışması ve gelen turistlerin çoğunlukla Rus kökenli olması onların Rusça kullanımlarını devam ettiren bir etkidir. Bu bireyler konuşmaları esnasında kendi dilleri ile Rusça arasında genellikle bilinçsizce kelime ve cümle düzeyinde geçişler yapmaktadırlar. O esnada kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri dil hangisi ise onu kullanmaktadırlar. Ahıskalı orta yaş grubunun hemen hemen hepsinin Rus dilini ikinci dil olarak bilmesi, aralarındaki konuşmalarda bu dil geçişlerini de kolaylaştırmaktadır. Kaynak kişilerle yapılan röportaj esnasında Rusçayı kullanmaktan özellikle kaçındıkları, kendi ağızlarında konuşmayı tercih ettikleri görülmüştür. Ancak yine de bazı konuşurların konuşmalarında Rusçanın etkisinin olduğu hissedilmektedir:

...bir düşünsene hele **naturalni** dış **polnasti** **vinutri**... (hele bir düşünsene doğal dış tamamen içerde)

Elli yaşında olan kaynak kişinin bu cümlesine bakıldığında bir cümlemin hem Rusça hem de Ahıska ağızıyla ifade edildiği görülür:

...**vot univo toji takoy pamoymu bil**... (işte galiba onunki de öyleydi) ...**şey işte ele ádáTli amelyatınan çıhardılar**...

Diğer bir kişi de yer yer bunun gibi Rusça cümleler kurmaktadır:

...*gde yiyo atlıçili, aşındı orada vara kak pantsiyat*... (şimdi orada emekli gibi onu iyileştirdikleri yerde)

Genç yaş grubunun hepsinde iki dillilik söz konusu değildir. Kazakistan veya diğer eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelip Antalya'ya yeni yerleşen veya eğitimini o ülkelerde aldıktan sonra buraya yerleşen genç Ahıskalılarda iki dillilik hâkim bir durumdur. Ancak küçük yaşta buraya gelen bireyler Rusçayı yalnızca aile içerisinde öğrenmişlerdir. Doğal yolla öğrenilen bu dilin her birey için iki dillilik seviyesinde olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü yalnızca dili duyarak ve aile içerisinde öğrenen bu gençlerden sadece Rusçayı kullanmak durumunda kalanlar iki dilli olarak kabul edilebilir. Burada eğitimlerini tamamlamalarına rağmen bazıları turizm sektöründe çalışmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla Rus dilini iş hayatlarında sürekli kullanmak durumunda kalmaları bu dile ikinci dil olarak sahip olmalarını sağlamaktadır. Bu iki dilli genç bireyler orta yaş grubu gibi Rusçayı günlük konuşmalarına pek sokmamaktadırlar. İş gereği yalnızca Rus uyruklu kimselerle iletişim kurdukları esnada Rusçayı kullanmaktadırlar. Çünkü Rus dilini Sovyetler döneminde yetişmiş ebeveynleri kadar içselleştirmemişlerdir. Ancak Rusçayı yine aile içinde öğrenen bazı gençler eğitimini aldıkları meslekleri veya turizm sektörü dışındaki işleri yapmaktadırlar. Dolayısıyla aktif olarak Rusçayı kullanmamaları, hatta ev ortamında dahi çoğu zaman Rusça konuşmamaları onların iki dillilik meselesini askıya alabiliyor.

İki dillilik konusunda genç Ahıskalı grupta yaşanan belirsizlik çocuk yaş grubunda da görülmektedir. Antalya'ya aileleriyle birlikte yeni yerleşen çocuklarda iki dillilik gözlemlenirken burada doğmuş çocuklarda bu durum pek söz konusu değildir. Her ne kadar aile içinde ebeveynleri tarafından Rusça konuşuluyor olsa da çocuklar bu dili konuşmayı reddedip yalnızca İstanbul Türkçesini konuşmayı tercih ediyorlar. Elbette ev ortamında iki dilli bir hava olması çoğunun az da olsa Rusçayı anlamasına yol açıyor ancak bu durum iki dillilik özelliği gösterecek düzeyde değildir.

3.5. Ahıska Türklerinde Kadın ve Erkek Dili

Toplum, aynı topraklar üzerinde uzlaşım içinde yaşayan insanların oluşturduğu bir birliktir. Toplumun oluşmasını sağlayan insanların her birini “birey” olarak adlandırırız ve bireyler de köken, yaş, cinsiyet, eğitim vb. özellikler açısından birbirlerinden ayrışırlar. Bu ayrışmanın en önemli unsurlarından biri cinsiyete dayalıdır. Kadın ve erkek ayrımı da her toplum içerisinde mevcuttur.

Kadın ve erkek bireyler birtakım ayırıcı özelliklere sahiptir: fiziki görünüş, giyim tarzı, tavır farkı vb. Bu farklardan bir tanesi de aynı dili kullanmalarına rağmen ortaya çıkan farklılıklardır. Aynı toplum içerisinde yaşayan kadın ve erkekler aynı dili kullanmasına rağmen yani aynı kelimeleri aynı gramer kurallarını dillerine yansıtmalarına rağmen konuşma tarzında değişik unsurlar göze çarpmaktadır.

Kadın ve erkek dilinin ayrımına dair ilk çalışmalar 20. yüzyılın başlarında yapılmıştır. Dilbilimci Otto Jespersen, bu çalışmaları yapan ilk kişilerdendir. Erkeklerin konuşmaları esnasında daha kaba ve doğrudan ifadeler kullandıklarını tercih ettiklerini, kadınların ise yumuşak ve örtmece ifadelerle yer verdiklerini ifade etmiştir. Bunun yanında kelime hazinesi açısından farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Kadınların söz varlığının daha çok elbise ve kumaşlarla, erkeklerin de tabiat ve hayvanlar âleminden kelimelerle oluştuğunu söylemiştir. Ayrıca kadınların dil yeteneklerinin erkeklere nazaran daha kötü olduğunu savunmuş, cümlelerinin kısa ve ilkel olduğunu ifade etmiştir. Kadınların daha hızlı ve daha konuşkan olduklarını da dile getirmiş ve konuşmalarında düşünce hâkimiyeti olmadığını söz konusu etmiştir (Aktaran: Dağabakan, 2012).

Toplum içerisinde kadın ve erkeğin yapısı farklılık gösterir. Kadınlar fiziksel ve duygusal olarak narin ve hassas bir yapıya sahip olarak değerlendirilirken erkekler daha dayanıklı ve güçlü olarak görülür. Erkek ve kadınlara yönelik bu nitelikler onların toplum içerisindeki statütülerini de belirler. Erkeklerin daha güçlü görülmesi onları toplum içerisinde daha serbest kılar. Kadınlara ise özgürlüklerini

kısıtlayıcı roller biçilir. Dolayısıyla kadın ve erkeğin konuşma tarzında da bu farklılık görülebilmektedir. Erkeğin kaba konuşması normal bir dil davranışı olarak görülürken kadının bu şekilde konuşması hoş karşılanmaz. Bu durum çoğu toplumda olduğu gibi Ahıska Türklerinde de görülür. Özellikle Ahıskalıların geleneksel ve kapalı bir toplumsal yapı göstermesi bu durumu ciddi boyutta gözler önüne seriyor. Bırakın kaba konuşmayı Ahıskalı bir kadının belli noktalarda konuşması hatta ses tonunu az da olsa yükseltmesi dahi hoş karşılanmaz.

Ahıskalı kadınların dil kullanımlarındaki başka bir özellik de gerek ikinci dil konumunda olan Rusçada olsun gerek Antalya'ya yerleştikten sonra edindikleri ölçünlü dil olan İstanbul Türkçesinde olsun gerekse kendi ağızları olsun kullandıkları cümlelerin söz dizimlerinin daha az kusurlu olmasıdır:

...çok küçüK yaştayken antalyaya ailemle gelduğ. onun.üçün okula burada başladım...

...çocuğlar buradaki yemeklere daha çoğ alıştılar, çünkü burada böydüler...

Antalya'da yaşayan orta yaşlı bir Ahıskalı erkek ise İstanbul Türkçesini doğru düzgün konuşmamaktadır:

...babam istiyordu ben de Kırmadım, gettim...

53 yaşında olup yaklaşık 23 yıl önce Türkiye'ye gelen kaynak kişimizden örnek verdiğimiz bu cümle yapılarına sürekli rastlıyoruz. Daha kısa cümleler kuruyor, fiilimsileri bağlayıcı unsur olarak kullanamıyorlar. Bunun yanında fonetik olarak da bir cümleyi hem kendi ağızlarına göre hem de İstanbul Türkçesine göre karmaşık olarak kuruyorlar.

...orda çocuğKen çimmeye gèdiyorduk. bahçalı evin arhasına...

Bu gibi kısa cümleler kurmakla beraber söz dizimsel olarak da kusurlu cümle yapılarını kullanıyorlar. Ancak kadınlar daha düzgün cümleler kurabilmektedirler:

...büyükler çıhtuğça gelin damaT ayağı Kâhar Kız da temenni alurdu, bu büyüklere Tuyulan sayğının göstergesi olurdu...

Aynı durum Rus dili için de geçerlidir. İki dilli olan Ahıskalı erkekler Rusçayı daha aksanlı konuşurken Ahıskalı bir kadın neredeyse bir Rus seviyesinde bu dili kullanabilmektedir. Bu durum kadının daha dikkatli, nazik, ayrıntıcı ve hassas olmasıyla alakalıdır. Her anlamda daha kaba saba olan erkek, dil konusunda da hassasiyet göstermezken kadın bunun tam tersi bir özellik gösterir. Bunun yanında sosyal hayat da buna etkindir. Kadının daha çok çarşıya, pazara ve ev oturmasına gitmesi diğer insanlarla daha çok iletişime geçmesini sağlıyor. Ahıskalı kadınlar erkeklere göre iletişime daha açık bireylerdir. Yaşadıkları toplumlarda diğer insanlarla iletişime geçmekten çekinmezler ancak erkekler daha çok kendi aralarında vakit geçirirler. Bu durum da kadınlardaki sözlü dili daha çok geliştirmektedir.

Bugün Ahıskalı kadınların daha çok medya iletişim araçlarını kullanıyor olması özellikle de sosyal medyada erkeklere göre daha aktif olmaları, sözlü dil kadar yazılı dile de daha hâkim olmalarını sağlıyor. Genç yaşta Antalya'ya gelmesine rağmen orta yaşlı Ahıskalı bir erkek yazı dilini kullanmakta da Türkiye Türkçesini okumakta da oldukça başarısızdır. Aynı şartlara sahip Ahıskalı bir kadın ise bu konuda kendini daha çok geliştirmiştir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Antalya'da yaşayan Ahıska Türklerinin dilini toplumdilbilim yönünden ele aldık. Yaptığımız derlemeler neticesinde elde ettiğimiz Ahıska ağzına ait metinleri dayanak noktası yaparak bu dili, ses bilgisi açısından inceleyip sonrasında da sosyal durumlara (konuşurların yaşları, cinsiyetleri, iki dillilik ve ölçünlü dilin etkisi) göre değerlendirdik.

İncelememiz neticesinde Antalya’da yaşayan Ahıska Türkleri ağızında tespit ettiğimiz genel Ahıska ağızına ait ses bilgisel özellikler şu şekildedir:

Ses bilgisi

a) Ünlülerle ilgili hususiyetler:

- Bölge ağızında ara ünlüler: Türkiye Türkçesinin temel ünlüleri dışında tespit edilen ünlüler şunlardır: *á, é, ó, ú*. Bu ünlüler bölge ağızının genel özelliği olarak daha çok ince ünlülerin kalınlaşması şeklinde ortaya çıkar.
- Bölge ağızındaki uzun ünlüler genellikle şahsa bağlı kullanımlardaki kızgınlık, seslenme, soru, şaşkınlık, ima vb. hâlleri ifade etmek için başvurulan vurgu ve tonlamayı yansıtır.
- Bölge ağızında görülen ikiz ünlüler genel olarak ünlü ile sonlanan bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelime ile kaynaşması şeklinde ortaya çıkar.
- Türkiye Türkçesinin yazı diline ait kelimelerde dil benzeşmesi mevcuttur. Ancak bölge ağızında pek çok sebeple dil benzeşmesi değil dil benzeşmezliği hâkimdir.
- Dudak benzeşmesi bakımından “*a-u*” ünlü sıralı olarak kullanılan kelimeler Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi kullanılır. Ancak Türkiye Türkçesi yazı dilinde “*a-ı*” ve “*e-i*” ünlü sıralı, “*k/k*” ünsüzleri ile sonlanarak dudak benzeşmesi içinde kullanılan kelimeler bölge ağızında “*a-u*” ve “*e-ü/u*” ünlü sıralı olarak dudak benzeşmesi dışında kullanılır. Bölge ağızında dudak benzeşmesi neredeyse hiç yoktur.
- Bölge ağızının en belirgin özelliklerinden biri ünlü uyumları bakımından tam bir uyumsuzluğun hâkim olmasıdır.
- Bölge ağızının ünlü değişimleri ile ilgili gösterdiği özellikler ise şunlardır: Kalın ünlülerin incelenmesi ile ilgili *a > á/e* örnekleri genellikle alıntı kelimelerdedir.
- Bölge ağızının en belirgin özelliklerinden biri, kelime kök ve gövdelerinde ve bazı eklerde görülen ince ünlülerin kalınlaşması eğilimidir. İnce ünlülerin kalınlaşması ile ilgili örnekler *e > á/a, ö > ó/o* ve *u > ú/u* değişimlerinde yoğunlaşır.
- Yuvarlak ünlülerin düzleşmesinde *o > a* değişmesi özellikle Rusçadan alıntı kelimelerde dikkat çeker. *ö > e* değişmesi “öyle, böyle” ve “öğle” kelimelerinde karakteristiktir.
- Geniş ünlülerin darlaşmasında, *a > i* ve *e > i* değişimleri “-yer” şimdiki zaman ekiyle “y” yardımcı ünsüzünden önce görülür. *o > u* değişmesi ise bazı kelimelerde karakteristiktir.
- Dar ünlülerin genişlemesi ile ilgili Türkçe kelimelerde görülen *i > e* değişimleri ise kapalı e’ye sahip olan kelimelerle ilgilidir. *u/ü > o/ö* değişmelerinin görüldüğü kelimeler de mevcuttur.
- Ön seste ünlü düşmesi “uyku” ve “uyu-” kelimelerinde karakteristiktir. Ancak “orada, burada” gibi kelimelerle “iyi” kelimesinin eklerle genişleyen değişik şekillerinde ve bazı kelimelerde iç seste ünlü düşmeleri yaygın olarak görülür.
- Ünlü türemeleri bakımından Türkiye Türkçesi ağızları ile paraleldir.

b) Ünsüzlerle ilgili hususiyetler

Bölge ağızında Türkiye Türkçesi yazı diline göre farklı ünsüzler şunlardır: **Ç, ğ, h, K, k, Ķ, ñ, P, S, T, Ť, ts**. Bu ünsüzlerden **Ķ, Ç, Ť** ünsüzleri tonsuz “ç, k, k, p, t” ünsüzleri ile bu ünsüzlerin tonlu karşılıkları olan “c, g, ğ, d, b, d” ünsüzleri arasında yer alan aşırı patlayıcı, yarı tonlu ünsüzlerdir. Bu ünsüzlerin, tonsuz patlayıcı ünsüzlere kıyasla nefesli oluşlarından dolayı bir derece tonlu gibi, aşırı patlayıcı oluşlarıyla da tonsuz hissedilmeleri bu ağız için en ayırt edici özelliklerden biridir.

- **ñ** ünsüzünün bölge ağızında kullanımı kendine özgü özellikler gösterir. Sınırlı sayıda kelime kökünde kendini koruduğu durumlarda ya bir “g/ğ/k” ilâvesi ile ya da ayrışarak “n” veya “g/ğ” (> ğ, > v, > y) şeklinde kullanılır.
- **ts** ünsüzü ise Rusçadan alınmış kelimelerde karşılaşılan bir ünsüzdür.

Bölge ağızının ünsüzlerle ilgili dikkat çeken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye Türkçesi yazı dilindeki kelime başı tonsuz arka damak ünsüzü “k-” Anadolu ağızlarında tonlularak “ğ-” ünsüzüne dönüşürken bölge ağızında yarı tonlu, aşırı patlayıcı “Ķ-” ünsüzü şeklinde kalır. Bölge ağızında k- > ğ-, tonlulaşması çok nadirdir.
- Eski Türkçedeki kelime başı ön damak ünsüzü “k-” ünsüzü Türkiye Türkçesinde pek çok kelimedede tonlularak “g-” ye dönüşür. Bölge ağızı da bu tonlulaşmalar bakımından genel olarak Türkiye Türkçesi ile uyumludur. Türkiye Türkçesinde korunarak tonlulaşmayan bazı kelimelerde ise bölge ağızında tonlulaşma görülür. Türkiye Türkçesinde tonlulaşmış olarak bulunan bazı kelimelerde ise tonsuz şekillerin kullanıldığı görülür. Bu kelimelerden “kimi” edatı ile “köç-” fiilindeki tonsuzluk kesindir. Bölge ağızının en önemli özelliklerinden biri “-k-” ünsüzünün iki ünlü arasında kaldığında “-k->-g-” tonlulaşmasının görülmesi; Türkiye Türkçesindeki “-k->-g-” sızıcılaşmasına uğramamasıdır.
- Türkiye Türkçesine göre kelime başında “p-” olarak bulunması gereken ünsüzler aslı şekli koruyarak “b-” (*bahalanmışdur, büşürüp* vb.) şeklinde görülür.
- Bölge ağızında, Türkiye Türkçesine göre tonsuzlaşma gibi görülen “gibi, göç-” kelimelerinde “k-”, “dik-” fiili ve bu fiilden türeyen kelimelerde, “doku-, dök-, dut” kelimelerinde “t-” ünsüzünün kelime başında korunması kesindir (*kimi, köçmiş* vb.). Bazı alıntı kelimelerin başındaki “d-” ünsüzleri bölgemizdeki Ahıska Türkleri ağızında tonsuzlaşarak ince sıralı kelimelerde “t-”; kalın sıralı kelimelerde “Ť-” olmuştur.
- “balık, bal” kelimelerinde kelime başında “b-” ünsüzünün tonsuzlaşması karakteristik bir özelliktir (*paluğ, pal*).
- “k” ünsüzü kelime içinde ve sonunda kendini koruyamaz ve sızıcılaşır. Antalya’da yaşayan Ahıskalıların ağızı, k > ğ sızıcılaşması bakımından Türkiye Türkçesi yazı dili ile paraleldir (*ayağın, analuğum, toprağa* vb.).
- Türkiye Türkçesinin ince sıralı kelimelerindeki “ğ” ünsüzünün bölgedeki Ahıska Türkleri ağızında “g” olarak kullanılması karakteristik bir özelliktir (*begánmiş, değışti, eger* vb.).

- Bölge ağız ünsüz ikizleşmelerinde bazı sayılardaki ikizleşmeler bakımından Doğu Anadolu ağızları ile paraleldir (*yeddi, doh̄huz, sekiz, ottuz*). Bunun yanında “aşağı, başına” gibi bazı kelimelerde ikizleşme yaygındır (*aşşah̄da, başşan*).
- Ahıska Türkleri ağızında ön seste “h” ve “y” türemesi bazı kelimelerde karakteristiktir (*harıh̄, helbet, hama vb.*). Kelime içinde ünsüz türemeleri “h, v, y” türemesi şeklinde ve ayın veya hemze bulunduran Arapça kelimelerde görülür (*duva vb.*).
- Bölge ağızında bazı kelimelerin, normal kullanılışları yanında ünsüzlerinin yer değiştirmesiyle kullanılması da oldukça yaygındır (*bah̄şa, gösgüná, kimse, surfa, torpah̄ vb.*).

Kadın ve erkek dili

Çoğu toplumda olduğu gibi Ahıskalı Türklerde de kadın ve erkek dili ayrılmaktadır. Ahıskalı Türklerin toplum yapılarının ataerkil bir özellik göstermesi dillerine de yansımaktadır. Ahıskalı erkeklerin kaba ve argo konuşması normal karşılanırken kadınlarının olabildiğince kibar konuşması beklenir. Hatta çoğu zaman bazı ortamlarda ve bazı kişilerle hiç konuşulmaması veya kısık bir sesle konuşulması telkin edilir. Aksi takdirde kadın ayıplanmalara maruz kalır. Bunun yanında bölgedeki Ahıskalı kadınların cümlelerinin söz dizimleri erkeklerinkinden daha iyi durumdadır; daha uzun ve kurallı cümleler kurabilmektedirler. İstanbul Türkçesini kullanırken de fonetik özellikleri daha doğru yansıtırlar.

İki dillilik

Ahıska Türklerinin Orta Asya sürgününden sonra o bölgelerde Sovyetler Birliği'nin etkisiyle Rusçanın etkin dil konumunda olması, Ahıskalılarda iki dilliği doğuran bir sebep olmuştur. Bugün Antalya'da yaşayan orta yaşlı Ahıskalılarda bu iki dillilik devam ederken çocuk yaşta buraya gelmiş veya burada doğup yetişmiş Ahıskalılarda, bu iki dillilik özelliği bulunmamaktadır.

Ölçünlü dilin etkisi

Bölgedeki Ahıskalıların dilinde İstanbul Türkçesinin etkisi her geçen yıl artmaktadır. Ancak bu durum yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Yaşlı bireyler konuşmalarında ağız özelliklerini en çok muhafaza eden grup olmuştur. Orta yaşlı grubun dilinde, İstanbul Türkçesinin etkileri görülmesine rağmen kendi ağızlarında konuşmaya devam etmektedirler. Ancak genç Ahıskalılar eğitim ve sosyal hayatlarından dolayı ağız özelliklerini kaybetmeye başlayan kesimdir. Çocuk yaş grubundakiler ise burada doğup büyüdüklerinden dolayı ağız özelliklerini neredeyse tamamen kaybetmişlerdir.

Bugün bütün Ahıskalılar Türkiye'nin Antalya ilinde yaşamamaktadır. Türkiye'nin farklı şehirlerinde hatta dünyanın birçok farklı bölgesinde yaşamaya devam eden binlerce Ahıska Türkü vardır. Dolayısıyla farklı coğrafyalarda yaşayan bu insanların ağızları zamanla farklı özellikler göstermiştir. Yabancı ülkelerde yaşayan Ahıska Türkleri tüm etkilenmelere rağmen dillerini muhafaza etmede Antalya'da yaşayanlara göre daha başarılıdır. Yabancı bir coğrafyada yaşamak iki dillilik özelliğine yol açmakla birlikte farklı bir dilin konuşulduğu toplumda kişinin kendi ana dilini genel bir çerçevede içerisinde oturtup korumaya çalışması daha kolaydır. Ancak Ahıska ağızının Türkiye Türkçesinin bir kolu olduğu düşünüldüğünde Türkiye topraklarında yaşayan bu insanların kendi ağız özelliklerini koruması daha güçtür. Çünkü ele aldığımız Antalya ilindeki Ahıskalıların zaman içerisinde “dil erimesi” meselesi ile karşı karşıya kalma ihtimali bulunmaktadır. Ancak bu ihtimalin de yakın zamanda gerçekleşeceğini elbette savunmamaktayız. Her sene bu bölgeye farklı ülkelerden (Özbekistan, Azerbaycan, Kazakistan vs.) ağız özelliklerini tüm etkilenmelere rağmen ana hatlarıyla koruyan

Ahıskalıların yeni göçleri gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bölgedeki Ahıska nüfusu tazelenmekte ve bu durum da dillerinin canlılığına katkı sağlamaktadır.

Tüm bu değerlendirmelere bağlı olarak önerilerimiz şu şekildedir:

1. Ahıska Türklerinin konuştuğu dil, bir Türk dilidir. Ancak bu dil müstakil bir lehçe değil, Türkiye Türkçesinin Doğu ve Kuzeydoğu ağız kolları arasında köprü görevinde olan bir ağız grubudur. Dolayısıyla Ahıska ağzına özgü, Türkiye Türkçesinden bağımsız resmî bir yazı dili oluşturmak mümkün değildir. Buna karşın farklı mecralarda Ahıska ağzının fonetik şeklini yansıtan yazının kullanıldığı çeşitli yayınlar çıkarılabilir.
2. Ahıska ağzına yönelik derlemeler artırılarak ilgili ağız özellikleri mümkün mertebe fazlaca kayıt altına alınmalıdır. Böylece kaynak kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde sadece dilin özellikleri değil halkın kültürel değerleri de tarihte yerini alacaktır.
3. Bölgede Ahıska Türklerinin dilleri ve kültürlerine yönelik çeşitli çalıştaylar, sempozyumlar vs. düzenlenip Ahıskalıların özellikle de gençlerin katılımı sağlanmalıdır.
4. Yine çağın getirisi olarak sosyal medyada Ahıska kültürünü ve dilini yansıtan yeni platformlar oluşturulmalı ve var olanlar da Ahıskalı gençlerin ve çocukların ilgisini çekecek düzeye getirilmelidir.
5. Tüm bunların yanında ve en önemlisi bölgede yaşayan ebeveynler ağız özellikleri konusunda daha bilinçli olmalı ve aile ortamında çocuklarına bu ağzı aktarmalıdır. Dil içi erimeden uzaklaşılması adına bu aktarım oldukça önem arz etmektedir.

Extended Summary

Ahıska is a region bordering the Turkish province of Ardahan, now within the borders of Georgia. The Turkish presence in Ahıska began mainly in the 11th century with the Kipchaks who settled in the region. During the same period, in addition to Kipchaks, Bashkir, Peshenek, Karluk, and Oghuz tribes also settled in Ahıska.

The Ottoman Empire took Ahıska under its rule in the 16th century, but the region was conquered by the Russians in the 18th century. The region was conquered by the Russians in the 18th century. After that, the struggle for supremacy between the Ottomans and the Russians began, and finally, with the Moscow Agreement of 1921, the region was officially separated from the Turkish territories and left within the borders of Georgia.

The Ahıska Turks who lived in Ahıska and got their name from there were exiled to different parts of Central Asia on the night of November 14, 1944, during World War II, by the decision of the Soviet Union. With this exile, over 100,000 Meskhetian Turks were separated from their homeland and settled in Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Azerbaijan.

Today, Ahıska Turks, whose population exceeds 500,000, live scattered throughout the world. With the collapse of the Soviet Union, they began to migrate to Turkey. The number of Ahıska Turks migrating to Turkey is increasing year by year. If we look at these migrations, it turns out that Antalya is one of the preferred provinces. The main reason is that they have to learn Russian as a second language in the Central Asian regions where they used to live, and therefore they have the opportunity to find a job in the tourism sector. The fact that Antalya receives a considerable number of Russian tourists every year during the tourist season leads to a need for people who speak Russian and work in this field. Therefore, Ahıska Turks who are fluent in Russian can easily find a job in this field. So, the migratory movements of the Ahıska are increasing day by day in the province of Antalya and their population is

being noticeable here. At this point, we thought it would be useful to base our work on the Ahıska Turks living in Antalya province

The language spoken by Ahıska Turks is considered a dialect of Turkish. Our study is a linguistic investigation based on the sociolinguistic framework of the dialect features of the Ahıska Turks living in Antalya. Community linguistics is a sub-branch of linguistics that attempts to uncover changes in a language, was founded in the 18th century and was considered an independent discipline. Social linguistics should be viewed more as an experimental discipline that offers new descriptive dimensions for language change. The social roles we carry, and the social groups we belong to, make differences in language, and sociolinguistics is concerned with the kinds of languages that arise from these differences. To study a language from a socio-linguistic point of view, it is necessary to mention the linguistics of that language so that a proper research can be held. In our article, we first studied the language of Ahıska Turks in Antalya, which is located in our field of study, from the phonological point of view. In our master's thesis, on which we rely for our article and which has the same name as our title, the language of the Ahıska Turks living in Antalya is characterized not only phonologically but also morphologically. However, only phonological features are outlined here for the reason that we want to limit our dissertation and consider the phonological features sufficient for the sociolinguistic evaluations we make. Against this background, in this research we have tried to evaluate the languages based on linguistic characteristics by looking at the extent of the community language, i.e., we have examined languages of the Ahıska native population according to age, gender, the influence of the official language, and Russian language. The fact that the community has bilingualism even within the language types led us to mention the reason why Russian influences the Ahıska language in the region. In addition, the fact that the roles of men and women are different among Ahıska Turks in the region, as in any society, and the environmental perspective of these two genders differs is an indication of the characteristics reflected in their language. These characteristics and our study were mentioned and given men and women are different among Ahıska Turks in the region, as in any society, and the environmental perspective of these two genders differs, revealing the distinctive features reflected in their language. These characteristics and our findings were mentioned and listed in a separate section. Finally, assessments within these three languages are made with the age of the participants taken into account.

After giving our language overview in general terms, we conclude our article with the conclusions and suggestions section. In the suggestions section, we provide recommendations on the problems regarding the continuity of the Ahıska dialect in the region.

KAYNAKÇA

- Akkaya, N. ve İşçi, C. (2016). Akademik çevrenin ikidillilik kavramı hakkındaki görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 328-343.
- Aliyeva Çınar, M. (2021). *Ahıska bölgesindeki Gürcülerin konuştuğu Türk ağzı*. (2. Baskı). Astana Yayınları.
- Arat, R. R. (1987). *Türkçe metinlerde e/i meselesine dair. Makaleler* (Haz. Osman Fikri Sertkaya) içinde (334-341), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Başkan, Ö. (1988). *Bildirişim-insan dili ve ötesi*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çağatay, S. (1954). Türkçede ñ-g sesine dair. *Türk Dili Araştırma Yıllığı-Belleten*. Cilt 2, 15-30.
- Dağabakan, F. Ö. (2012). Toplumdilbilimsel bir kavram olarak kadın-erkek dil ayrımına Türkçe ve Almanca açısından bir yaklaşım. *A. T. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 47, 87-106.

Dağabakan, F. Ö. (2019). *Toplumdilbilim*. Çizgi Kitapevi Yayınları.

Demiray, E. (2011). *Ahıska Türkleri ağızı*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bölümler Enstitüsü].

İmer, K. (1990). *Dil ve toplum*. Gündoğan Yayınları.

König, G. Ç. (1991). *Toplumdilbilim açısından dil ve dil türleri kavramları üzerine. Aksan-tekin-vardar-özsoy-imer-könig içinde, Dilbilim Araştırmaları 1991* (s. 60-70). Hitit Yayıncılık.

Tercanlioğlu, L. (2000). *Linguistics For Tefl Students*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual.